

ԱՆՄԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ամենակտրուկ եղանակը որով կրնանք զգալ կեանքի համար անմահութեան հաւատքին կարեւորութիւնը, ազատ թոխ տալն է բոլոր մեր կասկածներուն և թողուլն է զանոնք որ տանին մեզ յաւիտեանական կեանքը անկեղծօրէն ու լիութիւն ու բանալու: Պահ մը ընդունիլ թէ մահը կը վերջացնէ ամէն բան, և թող ոչնչացման բոլոր լուեկեան իմաստները հետեւին իրենց տրամաբանական արդիւնքներուն: Այն ատեն ի՞նչ տեսակ աշխարհի մը մէջ պիտի գտնուինք: Այդ տեսակ պնդում մը կեանքի համար ի՞նչ կարեւորութիւն ունի:

Անոր առաջին տպաւորութիւնը որչափ ալ մակերեսային ըլլայ, սովորական մարդը որ, անմահութեան հաւատալէ վերջ, հիմա կը դառնայ նկատի առնելու աշխարհ մը որմէ ջնջուած է ապագայ կեանքի յոյսը, ցեղին հանգէպ անարգարութեան անխուսափելի զգացում մը կը զգայ: Եթէ մահը կը վերջացնէ անհատը, տիեզերքը կը թուի կատարեալ անհոգութեամբ մէկզդի նետել իր ամենաթանկագին ստացուածքները: Աշխարհի գնահատութիւնները որչափ ալ կասկածելի ըլլան, կասկած չկայ թէ անհատը մտածումի, նկարագրի, սիրոյ և ստեղծագործական աշխատանքի իր կարողութիւններով պսակն է ամէն գոյութեան: Ի՞նչ դարաւոր և հոգեվարքով լեցուն ճամբորդութեամբ ծնած է անհատը: Զոհաբերական հերոսութեամբ հիանալի ի՞նչ ընդարձակ պայքարներով մարդը բերուած է իր ներկայ բարոյական վիճակին և պահպանուած: Խելքը գլուխը մարդ մը չլինեք ջութակ մը, մեծ աշխատութեամբ հաւաքելով անոր նիւթերը և ձեւաւորելով մարմինը, մինչև որ կարենայ անոր վրայ ածել վարպետներուն ստեղծագործութիւնները, ու յետոյ բախտին մէկ քմահաճոյքով զայն ջարդ ու փշուր ընելու: Տիեզերքը ճիշտ ասոր նման կը թուի ըլլալ եթէ անմահութիւնը սուտ է: Մեր միտքերէն աւելի, երկար դարեր կրնանք խորհիլ որ տիեզերքը աշխատած է այս ուժերուն վրայ, որոնք կը կազմեն հիմը մեր անհատականու-

թիւններուն, և հիմա երբ Յիսուս և Օգոստինոս կարելի են, երբ վերջ ի վերջոյ հոգեւոր մարդ մը կրնայ բանաստեղծներուն երազներուն և մարտիրոսներուն նուիրումներուն բնակարանն ըլլալ, երբ միտքը կըրնայ մտածել ճշմարտութիւնը և սիրտը կըրնայ սիրել արդարութիւնը, բոլորովին կործանելու համար զանոնք՝ թափուած դաւաւոր, տիեզերական աշխատանքին գերագոյն յաղթանակներն են ասոնք:

Եւ սակայն մարդ նախ քան անձնատուր ըլլալը այս բնազդական ըմբոստութեան ընդդէմ անբանաւորութեանը և անարդարութեանը աշխարհի մը որ կը ստեղծէ անհատը զայն փճացնելու համար միայն, պէտք է նախ թելադրուած մեղմացուցիչ նկատողութիւններուն: Շատեր արդէն յիշուած ջնջուած կեանքի մը չարիքէն կ'ապաստանին այն յոյսով թէ անհատին արժէքը, իր բարութեան, իր արդարութեան և իր սիրոյ սահմաններով, կը յաւերժանայ Աստուծոյ կեանքին մէջ: Ինչ որ մենք կը լքենք, Ան կը ժողվէ և կը յաւերժացնէ, և այսպէս մեր մարդկային պայքարի հոգեւոր շահերը կը յաւերժանան երբ նոյնիսկ մարդկային անհատները չեն յարատեւեր: Բայց ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա: Դիւրին է խօսիլ արդարութեան մասին իբրեւ յատկութիւն մը Աստուծոյ մէջ, որուն մենք կրնանք ըլլալ ժամանակաւոր ներկայացուցիչները և որուն արժէքը մենք, մեռնելով, կըրնանք զիտնալ թէ յաւերժական է անոր մէջ, բայց ասիկա խորհուրդ փնտռելու դիմաց պարզապէս բառերու ձև մը չըլլա՞ր: Արդարութիւնը չի կրնար գոյութիւն ունենալ մենաւոր էակի մը մէջ — մենաւորը Աստուած ըլլայ թէ մարդ — արդարութիւնը յատկութիւն մըն է որ միայն ընկերային յարաբերութեանց մէջ կրնայ գոյութիւն ունենալ: Այսպէս, բոլոր այն բարոյական արժէքները զորս մենք կը ճանչնանք, ճշմարտութիւն, բարութիւն, սէր, ձեւեր են անձնական գործունէութեան, որոնք առանց ընկերային կեանքի երբեք գոյութիւն պիտի չունենային, և որոնք մարդոց միջև յարաբերութիւններէ զատ ուրիշ ոչ մէկ տեղ նշանակութիւն ունին: Հետեւաբար երեւակայել զԱստուած տեսակ մը վսեմ և ժամանակէ գուրկ մենութեան մէջ, ցեղին աներեւութացումէն

վերջ, իրեն մէջ մթերելով արժէքները արդարութեան, ճշմարտութեան և բարութեան, որոնք ցեղին փորձառութեան մէջ արտադրուած են, անհեթեթութիւն մը երեւակայել է:

Ասկէ զատ, իրերու բնոյթով հոգեւոր յատկութիւնը չի կրնար անջատուել մարդէն տրուելու համար Աստուծոյ և պահպանուելու համար Անկէ: Ամէն հոգեւոր յատկութիւն պարզապէս անհատականութիւն է գործողութեան մէջ, և երբ անհատականութիւնը կը կորնչի, կը դադրի նաև գործողութիւնը: Մարդկային միտքը ի վիճակի եղած է երեւակայելու այս վերածնումը Աստուծոյ մէջ, որուն խորհրդաւոր եղանակով, մեր մահուան շունչին հետ, կը զիջինք մեր բոլոր բարոյական շահերը, ֆիզիքական սահմաններու մէջ միայն զայն մեկնելով: Ովկիանոսը կրնայ վերածել և իր մէջ ձուլել իր անջատ կաթիլները, որոնք կը կորսնցնեն իրենց ինքնութիւնը և ծովուն կուտան իրենց հիւթը: Այսպէս մեր մարմինները կրնան խառնուել երկրին հետ, և կազմալուծուելով կրնան իրենց տարրերը տալ հասարակաց մթերքին: Բայց անհատականութեան էութիւնը ինքնաճանաչ մենակեցութիւն է: Թէ մարդիկ, իրրեւ անձ երբ կը շօշափեն, կրնան զիջիլ իրենց յատկութիւնները, իրենցմէ անջատուած, խորըցնելու համար ոգիի ընդհանուր գուժարը տիեզերքի մէջ, աներեւակայելի է: Մարդու մը բարութիւնը իր անփոխանցելի ստացուածքն է ճիշտ ինչպէս կանաչութիւնը ստացուածքն է ծառին, և միայն երբ ծառին անցնելէն վերջ կանաչութիւնը կրնայ յարատեւել, կրնա՞յ արդարութիւնը, անջատուած այն անձնաւորութենէն որուն պաշտօնն այդ է, չկապուած թռչիլ իւրացուելու համար ուրիշէ մը:

Ասկէ զատ, տիեզերքին իր ամենաթանկագին ստացուածքները — երբ անոնք անսահման զոհողութեամբ ստեղծուած են —, անհոգօրէն փճացնելու էական անբանաւորութիւնը այնչափ չվերաբերիր մարդուն ազդեցութեան, որչափ նոյնինքն մարդուն: Ինչ որ Քրիստոս էր շատ աւելի նշանակութիւն ունի քան ինչ որ ըրաւ և ըրածը գետի մը պէս իր ամբողջ յատկութիւնը կ'առնէ անձնական հարստութեան և զօրութեան ակէն ուրկէ հոսեցաւ գետը: Ընդունինք որ

Յիսուսի ազդեցութիւնը քանի մը յաւիտեանականութիւն պիտի շարունակուի, ի՞նչ եղած է այդ ազդեցութեան ստեղծագործ աղբիւրը: Աշխարհ կը շինէ՞ անոր նման նկարագիր մը որ հիմա վաթսուէն սերունդ բռնած է իր հոգեւոր գերազանցութեան մէջ և յետոյ բոլորովին մէկդի կը նետէ զայն: Աստուած պղպջա՞կ կը շինէ: Ան իր զօրութեան խողովակը օճառի ջուրի մէջ մխեց փթեցնելու համար Յիսուսի նկարագիրը, որպէսզի յիշէր զինքը իր շողարձակութեամբ, իր գոհունակութեանը հոգի տար և յետոյ անհետանար: Յետոյ վերջապէս ամբողջ ցեղը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ բարդ պղպջակ մը, ինչպէս տղաք կը սիրեն, որուն մէջ բլթակ մը կ'աւելնայ միւսին փաղփուէն գեղեցկութեանը, բայց որուն մէջ իւրաքանչիւրը պիտի խորտակուի ժամանակի ընթացքին և վերջապէս ամէնքը պիտի անհետին: Այս է տիեզերքը առանց անմահութեան: Մարդուն ծանօթ բանաւոր նկարագիր և նպատակաւորութիւն բառերը դժուար կրնան կիրարկուիլ այդպիսի աշխարհի մը:

Եթէ, հետեւաբար, ոչ մեր ազդեցութեան մշտնջենաւորութեամբը, որ կորնչելի մոլորակի մը վրայ անկարելի է, ոչ ալ Աստուծոյ կողմէ մեր հոգեւոր արժէքներուն իւրացմամբը, որոնք առանց ըմբռնելի պարունակութեան բառերու ձև մըն են, մարդկութեան բարոյական վաստակները կրնան պահպանուիլ, մենք անմահութեան հերքումին դէմ կը գնենք սա հետեւանքը, թէ տիեզերքը բնաւ ճամբայ չունի յաւերժացնելու այն բարոյական վաստակները զորս մեր ցեղը ձեռք բերած է: Մարդիկ սովորաբար չեն զգար թէ այդչափ մեծ հետեւանք մը կրնայ առաջ դալ, երբ կը հաւատան իրենց ոչնչացման: Բայց թող մարդ թոյլ չտայ իր մտածման, թող իր անձնական նախասահմանութեան համար ամէն հոգէ վեր բարձրանայ, և բարձրութեան մը վրայ ուր ոչ յուսոյ համար ետասիրական փափաքը, ոչ ալ անձնական հանգիստի համար ջանքը կրնան մոլորեցնել իր դատողութիւնը, թող նայի վար, երկրի վրայ, և իր մտքին մէջ ոչնչացման հաւատալիքով նկատի առնէ իր ծագումը և նախասահմանութիւնը: Անոնց մասին ասկէ զատ ի՞նչ ամփոփում կարելի է: Մոլորակը աս-

տիճանաբար կը կազմուի խորհրդաւոր կերպով դարձող աստղին փոշիէն, դարձած չափով պաղելով և խտանալով, երկրի վրայ այսպէս կազմուած կեանքը կ'երեւի, աճելով բոյսերուն մէջ, լողալով ձուկին մէջ, սողալով սողուններուն մէջ, և վերջապէս շիտակ քալելով մարդուն մէջ, մարդուն ներս կեանքը կը տարածուի այն միաստիքական պաշտօններուն մէջ զորս կը կոչենք միտք եւ նկարագիր — նախագասելով, Մովսէսի հետ, ծառայութիւն թեթեւցնելու համար, սորվելով աղաղակել Հոռութի հետ, «Տէրը ինծի այսպէս ու ասկէ աւելի ընէ, եթէ զիս քեզմէ մահուընէ ուրիշ բան մը զատէ», գովելով զԱստուած Դաւթի մէջ, Յիսուսի մէջ որ կը մեռնի Գողգոթայի վրայ մարդոց համար, և անհամար խորաններուն վրայ պատուոյ սիրոյն և ճշմարտութեան համար ինքզինք զոհաբերելով։ Վերջապէս, մոլորակը, իր ամբողջեան մատնուած մթնոլորտը, իր տաքութիւնն ու լոյսը անցած, քառսէն եկած ըլլալով քառսի պիտի վերադառնայ։ Ատկէ վերջ, նոյն իսկ յիշատակը պիտի չթողուի ոեւէ բարիի որ գործուած է արեւուն տակ, այլ գերեզմաններու աշխարհի մը մէջ ինկող վերջին մարդուն մահուամբ ցեղին ամբողջ աշխատութիւնն ու զոհողութիւնը պիտի յանգին իրենց ունայն վախճանին։ Այս է աշխարհը առանց անմահութեան։

Սովորական եղած է ծանրանալ այն վհատեցնող ազդեցութիւններուն վրայ զորս աշխարհի մասին այդպիսի գաղափար մը պիտի ունենայ նկարագրի վրայ։ Ասիկա անհերքելիօրէն կրնայ մեծապէս չափազանցուիլ։ Պարզ է որ Հիւսթիսի իրաւունք ունի, երբ Զարլըս Բինկլըսէյի ուղղած իր նամակին մէջ, զսպուած զայրոյթով կը խօսի իր տղուն թաղման ատեն կարգացուած հաստուածին վրայ։ «Եթէ մեռելները յաբութիւն պիտի չառնեն, ուտենք, խմենք, որովհետեւ վաղը կը մեռնինք»։ Ես չեմ կրնար պատմել թէ այդ խօսքը որչափ ցընցեց զիս։

Դերման իմաստասէր մը, ոչ թէ քարոզիչ, անկասկած ամենայուսահատ բառերով նկարագրած է անյոյս աշխարհի մը նշանակութիւնը։ Անիկա մեզի կ'ըսէ թէ մարդիկ երեք տեսակ յոյս կը տածեն, որոնք ամէնքն ալ սնանկացած են. առաջին,

թէ իրենք կրնային երջանկութիւն գտնել կեանքի նիւթական հանգստաւէտութեանց մէջ։ Երկրորդ, կրնային ապագայ երկնքի մը մէջ՝ երանութեան մէջ բնակիլ։ Եւ, երրորդ, թէ կրնային իրենց զաւակներուն կտակել այնպիսի ընկերային վիճակ մը երկրի վրայ որ վերջնագոյն գոհունակութիւնը կարենար գտնուիլ։ Եւ հիմա որ այս յոյսերը սնանկացած են, ուրիշ բան չթողուիր եթէ ոչ անձնասպանութեան տիեզերական ուխտ մը։ Անհեթեթութիւն է ասիկա։ Մենք ամէնքս թէւ կը հաւատայինք թէ մարմիններ էինք սոսկ, հոգեւոր կերպարանքով, և թէ կ'աշխատէինք վաղանցուկ գործ մը որ իր վախճանին պիտի գայ մոլորակի մը կործանումին մէջ, անձնասպանութիւն պիտի չգործէինք։ Նուիրաւ գործութիւններ կան արդար վարմունքի որոնք կախում չունին տիեզերքի արդիւնքէն, և արժէքներ կեանքի մէջ, որոնք ամէնօրեայ կեանքի փորձառութեան մէջ կը տարբանան և յաւիտենականութեան մասին վերջին հարցումներ չեն ըներ։ Սակայն և այնպէս, երբ, ոչնչացման հաւատալով, մարդ հաշուի կ'առնէ դարերուն երկար ճամբորդութիւնը, իր երեւակայութեան մէջ կը կշռէ ամբողջ հոգեվարքը պայքարի և այն տեղի դժբախտութիւնը, և կը զգայ անխուսափելի վախճանը, երբ, սպառած աճիւնի մը նման, երկիրը կը վերադառնայ իր նախկին քառսային վիճակին, ան կրնայ հասկնալ մտածումը իմաստասէրին որ գրեց։ «Նկատելով անսահման և երկարաձիգ տխրութիւնները մարդկութեան, աւելի լաւ պիտի ըլլար որ երկիրը մնար լուսինի վիճակին մէջ, հալած մետաղի աղտի զանգուած մը, ծոյլ և առանց վարձակալի»։

X

(Շարունակելի)

